

Pa mor realistig yw'r nod bod pob disgybl yn 'ddefnyddiwr annibynnol' y Gymraeg erbyn iddynt orffen addysg orfodol? Pa mor anodd fydd hi i ysgolion prif iaith Saesneg, rhannol Gymraeg gynorthwyo eu disgyblion i ddod yn 'ddefnyddwyr sylfaenol', sef eu nod yn y lle cyntaf o dan y Bil?

Rydym yn credu ei fod e'n realistig i gael bron pob disgybl i fod yn ddefnyddwyr annibynnol o'r Gymraeg erbyn yr amser maen nhw'n gorffen addysg statudol. Fodd bynnag, i wneud hyn, mae'n rhaid sicrhau bod gwelliant a chysondeb yn y ddarpariaeth ar draws Cymru i sicrhau ein bod ni'n creu siaradwyr. Mae angen trefniadau cadarn mewn lle i sicrhau bod disgyblion yn gwneud cynydd ac yn cael cyfleodd dilyniant priodol gydol eu hamser mewn addysg statudol. Mae'n rhaid sicrhau hefyd bod datblygiad proffesiynol effeithiol yn ei le ar gyfer athrawon a chynorthwyon a bod arweinwyr yn blaenoriaethu'r Gymraeg gan osod gweledigaeth glir ar gyfer yr iaith.

Yn ein hadroddiad blynyddol llynedd, nodwyd 'Ble roedd y gefnogaeth a'r brwdfrydedd i ddatblygu medrau Cymraeg dysgwyr yn gadarn, roedd arweinwyr yn blaenoriaethu'r Gymraeg gan osod gweledigaeth glir a chynllun gwella strategol a bwriadus ar gyfer datblygu'r ddarpariaeth. Yn yr arferion effeithiol hyn ym mhob sector, roedd arweinwyr yn darparu cyfleoedd dysgu proffesiynol a chefnogaeth i ymarferwyr ddatblygu eu medrau i gefnogi dysgwyr i gaffael y Gymraeg mewn modd adeiladol dros gyfnod. Roedd hyn yn meithrin brwdfrydedd a hyder ymysg ymarferwyr a oedd yn ei dro yn cael effaith cadarnhaol ar ddysgwyr i siarad a defnyddio'r Gymraeg yn gynyddol ddigymell mewn amrywiaeth o sefyllfaoedd. Er enghraifft, chwaraeodd cynlluniau fel y Cynllun Sabothol Iaith Gymraeg rôl allweddol wrth ddatblygu medrau Cymraeg ymarferwyr a'u gallu i addysgu trwy gyfrwng y Gymraeg mewn ambell ysgol a chlwestwr (Llywodraeth Cymru, 2021a). Yn yr enghreifftiau gorau, gwelsom effaith y ddarpariaeth ar athrawon unigol a sut bu iddynt ddefnyddio'r hyn a ddysgont i ddylanwadu ar eraill. Yn bwysicaf oll, cafodd hyn effaith gadarnhaol ar addysgu a safonau'r Gymraeg yn yr ysgolion hyn. Darllenwch am sut datblygodd St David's R.C. Primary School, Cwmbran y Gymraeg o ganlyniad i ddysgu proffesiynol bwriadus.

Yn yr arferion llai cadarnhaol, nid oedd arweinwyr yn blaenoriaethu'r Gymraeg nac yn hyrwyddo buddion bod yn ddwyieithog ac amlieithog yn ddigonol. Yn aml, nid oeddent yn ystyried yn briodol gynnydd disgyblion na'r ddarpariaeth ar gyfer y Gymraeg wrth hunanwerthuso a chynllunio ar gyfer gwella. Er enghraifft, yn rhy aml, roeddent yn ystyried bod defnyddio ychydig iawn o gyfarchion a geiriau Cymraeg gyda disgyblion yn ddigonol ac nid oedd cynllun i ddatblygu'r ddarpariaeth Gymraeg tu hwnt i ychydig o wersi penodol. Yn ogystal, ychydig iawn o ddysgu proffesiynol a

roddwyd i helpu staff i ddatblygu eu medrau a'u hyder yn y Gymraeg. Testun pryder yw bod y sefyllfa hon wedi parhau mewn rhai ysgolion dros gyfnod hir.

Rydych chi'n awgrymu yn eich tystiolaeth ysgrifenedig y gellid cryfhau geiriad adran 22(2)(b) fel y byddai'n ofynnol i awdurdodau lleol "hyrwyddo a hybu" addysg drochi hwyr yn Gymraeg yn hytrach na dim ond "darparu gwybodaeth a chynghor" yn ei chylch. A allwch chi ymhelaethu ar ba mor angenrheidiol yw hyn yn eich barn chi, o gofio bod adran 22(2)(a) eisoes yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol "annog galw" a "chyfranogi" mewn addysg drochi hwyr yn y Gymraeg?

Credwn y dylid gosod dyletswydd ar awdurdodau lleol i hyrwyddo darpariaeth drochi hwyr i rieni, gofawyr a dysgwyr. Awgrymwn gryfhau'r geiriad *'Mae gwneud trefniadau i ddarparu gwybodaeth a chynghor...i blant o oedran ysgol orfodol yn ei ardal a rhieni plant yn ei ardal'* 22 (2)(b)(i) (ii) i hyrwyddo a hybu. Os ydym am gynyddu defnydd o'r Gymraeg o fewn teuluoedd, mae hyrwyddo a phwysleisio pwysigrwydd trochi i rieni yn angenrheidiol. Gweler yr astudiaethau achos canlynol:

[Trochi effeithiol: cefnogi dysgwyr i wneud cynnydd cyflym tra'n eu cynorthwyo i ddysgu a gwerthfawrogi hanes a diwylliant Cymru. - Estyn \(llyw.cymru\)](#)

[Defnyddio'r Gymraeg: gweithgareddau allgyrsiol bwriadus ac unigryw sy'n cefnogi dysgwyr i siarad Cymraeg yn gynyddol ddigymell ar safle'r Nant ac yn y gymuned leol - Estyn \(llyw.cymru\)](#)

Teimlwn ei fod e'n hanfodol i awdurdodau i hyrwyddo a hybu trefniadau trochi fel eu bod nhw'n gallu gwneud yn glir i rieni'r manteision o drochi wrth ddatblygu medrau Cymraeg eu plant. Mae hwn yn gryfach na 'darparu gwybodaeth a chynghor' ac mae'n gosod disgwyliad i Awdurdodau Addysg Leol i ddatblygu'r gwaith trochi, ystyried trochi yn ei ystyr ehangach (e.e. wrth ddatblygu medrau disgyblion mewn ysgolion Saesneg, datblygu addysgeg yn ogystal â pharatoi disgyblion ar gyfer addysg mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg).

Rydych chi'n nodi yn eich tystiolaeth eich bod chi'n croesawu'r egwyddor o ganoli cymorth arbenigol ar gyfer dysgu'r Gymraeg gydol oes o fewn un corff. A allech chi ymhelaethu ar eich rheswm dros hynny, a pham rydych chi'n nodi y dylai hyn gynnwys addysg ysgol?

Cytunwn yn gryf â'r egwyddor y dylai cefnogaeth arbenigol ar gyfer dysgu'r Gymraeg gydol oes, gan gynnwys addysg ysgolion, gael ei chanoli o fewn un sefydliad sef 'Yr Athrofa Dysgu Cymraeg Cenedlaethol'. Yr amcan yma *'yw cefnogi pobl i ddysgu Cymraeg, a hwyluso'u cynnydd, fel bod rhagor o bobl (o bob oedran) yn dysgu'r iaith'* 37 (1). Bydd sefydlu'r athrofa'n galluogi arbenigwyr o bob sector i ddod at ei gilydd er mwyn cynllunio'n ieithyddol ar draws yr holl sectorau gan ddarparu cysondeb i daith dysgwyr o bob oedran ar hyd y continwum iaith.

Rydym wedi arolygu'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Cenedlaethol ddwywaith yn ystod y cylch arolygu diwethaf. Mae'r Ganolfan Genedlaethol wedi dylanwadu'n sylweddol ar y tirlun dysgu Cymraeg dros y blynyddoedd diwethaf - yn ogystal â chynnal ac

ymestyn safonau da neu well o fewn y sector Cymraeg i oedolion, rydym wedi ei gweld, drwy bartneriaethau gyda phartneriaid niferus, yn dod yn ddylanwadrwr ieithyddol. Mae Cynllun Cymraeg Gwaith wedi esblygu ar raddfa gyflym - er enghraifft wrth gefnogi polisi'r llywodraeth yn y sector iechyd (Mwy na Geiriau, mae tiwtor wedi ei benodi ym mhob bwrdd iechyd yng Nghymru i gefnogi'r gweithlu i ddarparu gwasanaeth Cymraeg i gleifion. Maen't wedi cyd-weithio gyda Mudiad Meithrin - Clwb Cwtsh ac ystod eang o bartneriaid eraill.

Mae angen adeiladu ac ymestyn ar arbenigedd a gwaith y Ganolfan Dysgu Cymraeg Cenedlaethol wrth sefydlu'r corff hwn a fydd yn bwerdy i ledaenu arferion da, codi disgwyliadau pob sector a chysoni'r hyn sy'n digwydd ar draws sectorau addysg statudol ac mewn gwirionedd anstatudol, er enghraifft addysg i oedolion. Credwn fod rôl y Ganolfan Dysgu Cymraeg Cenedlaethol ar ei newydd wedd yn allweddol nid yn unig o ran hyfforddi'r gweithlu addysg ond hefyd o ran gwella addysgeg y gweithlu hwnnw a chaffael ail iaith yn llwyddiannus fel cyfrwng cyfathrebu. Mae'r pwyslais ar gyfathrebu ar lafar yn hytrach nag addysgu fel pwnc gydag arholiadau yn brif nod ac yn un hollbwysig. Dyma enghreifftiau isod o'r hyn sydd ar gael drwy'r Ganolfan ar hyn o bryd.

[Adroddiad arolygiad Dysgu Cymraeg Learn Welsh Nant Gwrtheyrn 2023 \(llyw.cymru\)](#)

[Trochi effeithiol: cefnogi dysgwyr i wneud cynnydd cyflym tra'n eu cynorthwyo i ddysgu a gwerthfawrogi hanes a diwylliant Cymru. - Estyn \(llyw.cymru\)](#)

[Defnyddio'r Gymraeg: gweithgareddau allgyrsiol bwriadus ac unigryw sy'n cefnogi dysgwyr i siarad Cymraeg yn gynyddol ddigymell ar safle'r Nant ac yn y gymuned leol - Estyn \(llyw.cymru\)](#)

Mae gan y Ganolfan Dysgu Cymraeg Cenedlaethol arbenigedd o ran dysgu a chaffael iaith ac rydym yn ystod ein harolygiadau wedi nodi y dylid rhannu'r fath arbenigedd gyda sectorau eraill. Yn ogystal, rydym wedi cyhoeddi astudiaethau achos ynglŷn â'r ffordd mae'r sector Cymraeg i oedolion yn cynhyrchu siaradwyr gweithredol, er enghraifft

[Cymorth effeithiol yn helpu dysgwyr i siarad Cymraeg yn rhugl - Estyn \(llyw.cymru\)](#)

[Troi dysgwyr yn ddefnyddwyr y Gymraeg - Estyn \(llyw.cymru\)](#) yn ogystal â chynnig hyfforddiant gwerthfawr i'r gweithlu addysg:

[Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg yn y gweithlu addysg - Estyn \(llyw.cymru\)](#)

Mae'r Ganolfan, a'r sector Cymraeg i oedolion, yn gyfarwydd iawn â disgwyliadau a lefelau'r Fframwaith Cyfeirio Ewropeaidd Cyffredin (CEFR). O ganlyniad, byddai modd ystyried ac addasu cwricwlwm cenedlaethol y sector, sydd yn seiliedig ar y CEFR, fel sail ar gyfer y continwmm iaith ym mhob sector. Mae'r Ganolfan Genedlaethol eisoes yn gyfrifol am hyfforddiant Cymraeg i weithluoedd drwy raglenni Cymraeg Gwaith. Credwn felly, y byddai'n rhesymegol i ymestyn swyddogaeth y

Ganolfan Genedlaethol, gan fanteisio ar ei phrofiad ac arbenigedd, i greu corff fyddai'n cynnig arweiniad strategol ac ymarferol ar draws y sectorau addysg. Gweler yr adroddiad arolygu diweddaraf (Ebrill/Mai 24) sydd yn amlinellu sut mae rôl y Ganolfan Genedlaethol wedi esblygu'n gyflym iawn ac mae'n gorff effeithiol. Wrth sefydlu'r Athrofa, bydd angen sicrhau bod rolau a chyfrifoldebau yn cael eu nodi'n glir gan ddangos sut mae'r Athrofa yn cyd-blethu gydag unrhyw gyrff perthnasol eraill.

Credwn ei bod yn holl bwysig i ddysgwyr o bob oed feddu ar gyfleoedd i ddechrau neu barhau ar eu taith tuag at ddod yn siaradwyr gweithredol. Byddai creu un continwwm iaith, yn ogystal â chynlluniau penodol, fel y cynllun newydd i gynnig cyrsiau am ddim i bobl 16-25 oed, yn cynnig cyfleoedd gwirioneddol gyfartal i ddysgwyr o bob oed wneud hynny. Credwn hefyd fod angen i addysg gydol oes, gan gynnwys partneriaethau dysgu oedolion yn y gymuned, wneud llawer mwy nag y maent yn ei wneud ar hyn o bryd i gynnig cyfleoedd cyfartal i siaradwyr Cymraeg, boed hynny yn ddysgwyr hyfedr neu siaradwyr rhugl, ddysgu trwy gyfrwng y Gymraeg ac o ganlyniad wella a defnyddio eu medrau ieithyddol. Teimlwn fod angen deall addysgeg effeithiol o ran addysgu a chaffael y Gymraeg fel ail iaith, er enghraifft fel y gwelir yn sector Cymraeg i oedolion. Mae'r astudiaeth achos Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg yn y gweithlu addysg - Estyn (llyw.cymru) yn dangos y math o waith sydd wedi digwydd ac sydd erbyn hyn wedi tyfu i fod yn gynnig cynyddol eang i'r gweithlu addysg trwy'r Ganolfan Dysgu Cymraeg i Oedolion. Mae astudiaeth achos arall yn sgil arolygiad y Ganolfan (heb ei chyhoedd eto) sef 'Sut mae'r sector Dysgu Cymraeg yn dylanwadu ar addysgeg a chaffael iaith mewn sectorau eraill yng Nghymru a thu hwnt.'

Rydyn yn gwerthfawrogi gweld 'Caiff yr Athrofa Dysgu Cymraeg...roi cymorth ariannol i ddarparwyr ddysgu Cymraeg mewn perthynas ag addysg neu ddysgu Cymraeg' 37 (3) (c). Credwn yn gryf na ddylai arian fod yn rhwystr i bobl Cymru ddysgu'r Gymraeg.

Bydd angen ystyried o fewn y Bil a oes gan Estyn y pwerau priodol i gynnal ac o bosib ymestyn eu gwaith arolygu pan ddiddymir y Ganolfan Dysgu Cymraeg Cenedlaethol a chreu Yr Athrofa.

Mae Estyn yn cefnogi'r darpariaethau yn y Bil sy'n gosod continwwm sgiliau iaith Gymraeg (yn seiliedig ar y CEFR) ar sail statudol, ond galwodd hefyd am "raglen gynhwysfawr o ddatblygiad proffesiynol" ar gyfer athrawon a chynorthwywyr dosbarth. A yw'r Bil a'r Memorandwm Esboniadol yn darparu'r sicrwydd sydd ei angen mai felly y bydd, a pha fodd y gellid ei gryfhau?

Wrth gyflwyno continwwm iaith, credwn yn gryf bod angen rhaglen ddwys o ddatblygiad proffesiynol. Mae lle i gryfhau'r disgwyliadau, er enghraifft wrth osod disgwyliadau ar gyfer trochi athrawon newydd i'r system yng Nghymru, wrth sicrhau bod gan athrawon a chynorthwyon yr hyder a'r gallu i ddatblygu medrau Cymraeg y

disgyblion yn unol â'r continwwm iaith, i sicrhau bod datblygiad proffesiynol ar gyfer gwella addysgu'r Gymraeg e.e. yr addysgeg orau ar gyfer cyflwyno iaith.

Hoffem ni weld rôl bendant i'r athrofa mewn arwain ar addysgeg a bod yn greiddiol i ddatblygiad proffesiynol y gweithlu addysg cyn, yn ystod ac ôl statudol - a derbyn y bydd angen addasu'r addysgeg yn ôl oedran/gallu. Byddai hyn yn cefnogi a chyfoethogi'r cysyniad o un continwwm.